

ŽMOGAUS TEISIŲ STEBĖJIMO INSTITUTAS
HUMAN RIGHTS MONITORING INSTITUTE

Didžioji g. 5, LT-01228, Vilnius. Tel. (5) 23 14 681 Faks. (5) 23 14 679. El. p. hrmi@hrmi.lt
www.hrmi.lt

PRANEŠIMAS SPAUDAI
2013 m. birželio 25 d.

Perimdama pirmininkavimą ES Tarybai, Lietuva raginama išsiaiškinti tiesą

2013 m. liepos 1 d. Lietuva pradeda itin svarbų mūsų valstybei pirmininkavimo Europos Sąjungos Tarybai laikotarpį. Lietuva, pirmoji iš Baltijos valstybių sėdanti prie ES pirmininkavimo vairo, turėtų tapti pavyzdžiu, vykdyti savo teisinius įsipareigojimus žmogaus teisių srityje, tame tarpe atnaujinti tyrimą dėl Lietuvos dalyvavimo Jungtinių Amerikos Valstijų (JAV) Centrinės žvalgybos valdybos (CŽV) slaptųjų sulaikymų ir ypatingųjų perdavimų programoje.

Programos vykdymo metu Azijos, Amerikos ir Europos valstybėse įsteigtuose slaptuose CŽV kalinimo centruose buvo neteisėtai kalinami terorizmu įtariamais asmenimis, o prieš juos naudoti tardymo metodai prilygo kankinimams, žiauriam, nežmoniškam bei orumą žeminančiam elgesiui. Tai šiandien priminė Žmogaus teisių stebėjimo institutas kartu su nevyriausybine organizacija Human Rights Watch.

Atsisakydama tęsti tyrimą dėl slaptųjų sulaikymų ir galimai vykdytų kankinimų, Lietuva nepaiso fundamentalių žmogaus teisių principų, kurie yra pamatiniai Europos Sąjungos principai, įtvirtinti Lisabonos sutartyje bei atskirose konvencijose. Europos Sąjungai pirmininkaujanti šalis turi turėti drąsos išsiaiškinti tiesą ir prisiimti atsakomybę.

Daugybė įrodymų, kuriuos pateikė Jungtinės Tautos, Europos Taryba, Europos Parlamentas, spauda ir žmogaus teisių grupės, taip pat ir Lietuvoje atliktas tyrimas liudija, kad šalyje veikė du slapti CŽV kalėjimai. 2001 – 2006 metais Lietuva buvo viena iš šalių, leidusi savo teritorijose veikti slaptiems kalinimo centrams, naudotis savo oro erdve ir oro uostais, bei galimai padėjo CŽV kankinti bei tardyti terorizmu įtariamus asmenis.

Įtarimai dėl Lietuvos dalyvavimo CŽV programoje žiniasklaidoje pasirodė dar 2009 m. Tais pačiais metais atliktas parlamentinis tyrimas nustatė, kad visos sąlygos slaptų CŽV kalinimo centrų veiklai Lietuvoje buvo sudarytos – Lietuvos Valstybės saugumo departamentas (VSD) buvo gavęs CŽV prašymą įrengti patalpas, tinkamas sulaikytiems asmenims laikyti, o CŽV užsakytiems lėktuvams buvo sudarytos galimybės nusileisti Lietuvos oro uostuose išvengiant pasienio bei muitų kontrolės. Tačiau po metų Generalinė prokuratūra ikiteisminį tyrimą dėl piktnaudžiavimo tarnybine padėtimi nutraukė dėl suėjusių senaties terminų.

2011 m. rugsėjį žmogaus teises ginančios nevyriausybinių organizacijos „Reprieve“ ir „Amnesty International“ paskelbė su CŽV lėktuvų skrydžiais susijusius duomenis, rodančius, kaip CŽV slapta kalinti asmenys galėjo būti gabenami iš Lietuvos į Maroką. Lietuvos Generalinė prokuratūra,

įvertinusi pateiktus duomenis kaip nereikšmingus tyrimo baigčiai, ikiteisminį tyrimą atnaujinti atsisakė.

Vyriausybė pripažįsta, kad vyko bendradarbiavimas su CŽV, kad buvo gautas nurodymas pastatyti ir įrengti dvi specialios paskirties patalpas, taip pat pripažįstama, kad CŽV vykdė skrydžius, tačiau atmetama galimybė, kad į Lietuvą buvo gabenami suimtieji. Lietuva taip pat atsisakė skelbti su tyrimu susijusią informaciją, nes ji laikoma valstybės paslaptimi.

“Vyriausybė slepiasi po tariama valstybės paslapties skraiste ir užkerta kelią realiam ir efektyviam tyrimui” – sako Žmogaus teisių stebėjimo instituto steigėjas Henrikas Mickevičius. “Vien viešai prieinamos informacijos yra pakankamai, kad bylos tyrimas būtų tęsiamas. Vyriausybė turi prisiimti atsakomybę ir atlyginti žalą aukoms. Neteisingai kaltinti ir kankinti Lietuvoje žmonės turi būti nustatyti bei jiems turi būti atlyginta žala”, komentavo jis.

Lietuvos ir kitų Europos Sąjungos valstybių narių nenoras tirti galimą bendradarbiavimą su JAV, vykdant grubius žmogaus teisių pažeidimus kenkia visų ES valstybių narių reputacijai. Kaip ES gali siekti skaidrumo bei efektyvių žmogaus teisių pažeidimų tyrimų kitose šalyse, jei pačios ES valstybės narės vengia tai daryti?